

Robust, resignert eller nummen?

– Intervjuer med ungdom og
foreldre om skadelig innhold på nett

Medietilsynet

Forord

Staten skal beskytte barn og unge mot skadelig innhold og bidra til at de kan navigere trygt i medielandskapet. Historisk har definisjonen av skadelig innhold vært definert i bildeprogramloven, med utgangspunkt i tv-program, video og kinofilmer. Fremveksten av globale plattformer og sosiale medier har imidlertid skapt nye arenaer der barn og unge blir eksponert for innhold som kan være skadelig. Medieutviklingen har også utfordret både skadelighetsbegrepet og reguleringen på dette feltet.

[NOU 2021:3 «Barneliv foran, bak og i skjermen»](#) konkluderte blant annet med at det er manglende kunnskap om hva slags medieinnhold som kan virke skadelig på barn. Utvalget uttalte videre at barns mediebruk er blitt så integrert i deres sosiale digitale liv, at medieinnhold ikke lenger kan skilles fra mediebruk når skadelighetsbegrepet diskuteres. Vi kan med andre ord ikke lenger bare ta utgangspunkt i hva barn ser på nett, men må også vurdere om noe av det de selv produserer og publiserer, kan være skadelig.

En del av Medietilsynets samfunnsoppdrag er å bidra til en trygg digital oppvekst. Det gjør vi blant annet gjennom å innhente innsikt om barn og unges mediebruk, utarbeide undervisningsopplegg, råd, informasjons- og holdningskampanjer, og føre tilsyn med eksisterende regelverk på området.

I likhet med Medieskadelighetsutvalget, opplever Medietilsynet at det ikke er tilstrekkelig kunnskap om skadelig innhold sett i lys av medieutviklingen. Ikke minst gjelder dette hva slags innhold barn og unge faktisk eksponeres for på nett, hvordan de selv opplever dette, og hva slags innhold de ser på som |. Det er også behov for mer kunnskap om hvordan foreldre forholder seg til disse problemstillingene – og hvilken dialog voksne og barn har om digitalt innhold som kan være skadelig.

Dette er bakgrunnen for at Medietilsynet har gjennomført en kvalitativ undersøkelse blant ungdom og foreldre om skadelig innhold. Elleve 13–15-åringer og deres foreldre er intervjuet, i to atskilte fokusgrupper. Siden undersøkelsen er kvalitativ og omfatter en liten gruppe personer, har vi ikke belegg for å si at innsikten vi har fått, er representativ. Vi mener likevel at undersøkelsen gir ny og viktig innsikt knyttet til både ungdoms og foreldres opplevelser og refleksjoner rundt digitalt innhold i et skadelighetsperspektiv.

Takk til konsulent Silje Berggrav som har gjennomført intervjuene og oppsummert funnene i denne rapporten.

Fredrikstad, 5. februar 2024

Mari Velsand
direktør i Medietilsynet

Innhold

Om undersøkelsen.....	4
Funn fra fokusgruppene	6
Innsikt 1: ungdommen opplever voldsinnhold som mest skadelig, foreldrene kjente knapt til det	6
Innsikt 2: «exposed»-kontoer bekymrer ungdom, foreldre bekymret for utestenging.....	9
Innsikt 3: foreldrene mest bekymret for den fremmede overgriperen	11
Innsikt 4: foreldrene bekymret for algoritmer, reklame og kroppspress, ungdommene synes det mest er irriterende	13
Innsikt 5: sårbar = alle som ikke har tykk hud?	14
Innsikt 6: Ungdom mener de håndterer skadelig innhold greit på egen hånd	17
Oppsummering	24
Foreldre virket ukjent med voldsvideoer og exposed-kontoer	24
Nummenhet for vold og ekstreme inntrykk?.....	25
Ulikt syn på seksualiserte henvendelser	25
Ungdom og foreldre tenker ulikt om algoritmer og kommersielt press.....	25
Virkelighetskløft mellom unge og voksne.....	26

Om undersøkelsen

- I dette prosjektet har det blitt gjennomført to fokusgrupper i Oslo, én gruppe med elleve ungdommer i alderen 13–15 år og én gruppe med foreldrene deres. Intervjuene ble gjennomført 21. november 2023.
- Familiene hadde ulike utdanningsløp og bruttoinntekter, og to foreldre hadde en annen landbakgrunn enn norsk. Ungdomsgruppen hadde seks jenter og fem gutter, foreldregruppen hadde åtte kvinner og to menn.
- For å inkludere alle og gi mulighet for å svare anonymt startet vi fokusgruppen med ungdom med et mentometer.¹ Hensikten var å få innsikt i hvordan ungdommene forstår og definerer skadelig innhold, hva slags innhold de mener de burde vært skjermet for, og hvordan de håndterer det de ser. Dette var utgangspunktet for å gå dypere inn i temaene med en spørsmålsguide.
- Vi stilte bortimot de samme spørsmålene til foreldrene for å se i hvilken grad barn og foreldre reflekterer likt eller ulikt om hva som er skadelig innhold, erfaringer med ulike former for skadelig innhold, og hvordan det best kan håndteres.
- Metodisk er det flere utfordringer knyttet til fokusgrupper både med unge og voksne. Det er som regel alltid deltakere som er mer aktive enn andre, noe som kan legge føringer på diskusjonen og framheve synspunktene til de som er trygge på å snakke i en slik setting. Dette forsøkte vi å justere i ungdomsgruppen, gjennom bruk av mentometer og håndsopprekning på utvalgte spørsmål, for å inkludere alle.
- Det vil i tillegg alltid være utfordringer knyttet til hvor mye deltakere tør å åpne seg i en gruppe med ukjente. Vi observerte at ungdommene «holdt igjen» eller definerte som uproblematisk enkelte tema som foreldrene var svært bekymret for, særlig når vi kom inn på utenforskap og kommersielt press. Dette kan være tegn på at de «holdt masken» og ikke ville vise seg sårbare – eller det kan handle om manglende modning og refleksjon. Man kan også anta at det er lettere å snakke om skadelig innhold som involverer andre, enn opplevelser som er mer personlige, sensitive og ofte skambelagte.
- Metodisk så vi stor nytte av å intervju foreldrene i tillegg til ungdommene. Samtalen med foreldregruppen bidro til et mer utfyllende bilde av hva slags erfaringer og situasjoner flere av ungdommene sto i, i tillegg til at vi fikk en bedre forståelse av hvor stor kjennskap foreldrene hadde til ungdommens digitale liv.

¹ Mentometer er en nettbasert, anonym spørreundersøkelse. Se [menti.com](https://www.menti.com)

- Medietilsynet var oppdragsgiver og ansvarlig for utvikling av spørsmålsguiden. Analysebyrået Norstat hadde ansvar for praktisk tilrettelegging og rekruttering. Intervjuene ble gjennomført i lokalene til Norstat.
- Frittstående konsulent Silje Berggrav var innleid til å gjennomføre fokusgruppene. Rapporten er et samarbeid mellom Berggrav og Medietilsynet. Spesialrådgiver Kaja Hegg fra Redd Barna var observatør under intervjuene og har bistått Berggrav i analysen av funnene.

Funn fra fokusgruppene

Innsikt 1: ungdommen opplever voldsinnhold som mest skadelig, foreldrene kjente knapt til det

Både i mentometerundersøkelsen og i samtalen etterpå trakk ungdommene fram voldelig innhold som noe av det de anser som mest skadelig for barn og unge. Voldelig innhold kan være alt fra filming av ungdom som slåss til bilder og film fra trafikkulykker, lidende mennesker eller terrorhandlinger der folk blir tatt livet av. Det kan også være fremstillinger av dyremishandling.

Rundt halvparten av ungdommene fortalte at de hadde sett en selvmordsvideo som sirkulerte en stund på sosiale medier. Enkelte hadde sett mye slikt innhold da de var yngre.

– Jeg så mange videoer av folk som dreper seg selv live og sånn, som ble sendt i sånne klassegrupper. Men jeg ser det sjelden nå. Det var mer på barneskolen.

Jente i fokusgruppe

På spørsmål om ungdommene hadde sett voldelig og usensurert nyhetsinnhold i sosiale medier, for eksempel fra krigen i Ukraina eller Israel/Gaza, nikket flere bekreftende. Én gutt fortalte at han hadde sett en mann som hadde mistet beinet.

Tidligere medieundersøkelser har funnet at vold fra virkeligheten skremmer barn og unge mest, i motsetning til fiksjonsvold som de håndterer greit.² I vår gruppe var det enkelte som beskrev det å se vold fra virkeligheten som «ganske ille og trist», men det var ikke innhold de angret på å ha sett. Som ei jente sa:

– Her har vi det helt fint. Du blir lei deg av å se det, men det er jo verre for de som faktisk er der nede og må se det på ordentlig. Da føler jeg at vi har faktisk ikke så mye å klage over.

Jente i fokusgruppe

Mest opptatt av ungdomsvold

Det ungdommene var mest opptatt av å snakke om, var videoer av ungdomsvold. Nesten alle i fokusgruppen hadde sett slike filmer, der unge utsettes for til dels grov vold. Noen ganger er ofrene tilfeldige. Som regel er filmene av unge de ikke kjenner, noe som vitner om at slike videoer sprer seg langt utenfor miljøet der angrepene skjer og blir filmet.

Ungdommene i fokusgruppen mente at det i første rekke er gutter som er involvert, men politiet rapporterer at dette også foregår blant gjenger av jenter ned i 13-årsalderen.³

² Livingstone, Kirwil, Ponte, & Staksrud. (2014). In their own words: What bothers children online? *European Journal of Communication*, 29(3), 271–288.

³ NRK.no: «Slår alarm om brutal ungdomsvold: – Jentene er grenseløse». Publisert 14.08.2023: https://www.nrk.no/sorlandet/slar-alarm-om-brutal-ungdomsvold_-jentene-er-grenselose-1.16503508?fbclid=IwAR2jtZesiJOQnp4616j_iKwX9xlrNsSmpre-yIZ8EeNly_UgIK-EXeLzOi8

Innholdet kan være brutalt. Ofrene slås, sparkes og utsettes for sterke krenkelser. Ifølge politiet kan det virke som grensene flyttes for at filmene skal bli spektakulære.⁴

En av guttene i fokusgruppen hadde sett en ungdom bli banket opp til armen brakk. Samtidig mente enkelte av ungdommene at vel så ille som selve volden, kan det være å se ydmykelsen offeret blir utsatt for. Ikke minst at krenkelsen forsterkes ved at filmene kan bli spredd igjen og igjen:

– Det er ikke det at de skader personen så veldig. De kanskje skader personen litt. Men det at de tar video av det ... jeg tror det er det verste å få på seg.

Jente i fokusgruppe

– Mine foreldre har fortalt at det skjedde også da de var små. Forskjellen er at nå blir det filmet. Før så ville alle bare glemte det. Nå kan hvem som helst se det når som helst.

Jente i fokusgruppe

Slipper ikke unna vold de ikke vil se

Inntrykket gjennom intervjuene er at voldelig innhold er vanskelig for ungdom å beskytte seg mot, og at de eksponeres for det uten at de aktivt søker etter det selv. De fortalte at slikt innhold noen ganger deles i klassechatter på Snapchat, og at man er nødt til å forlate gruppen om man ikke ønsker å se det. Andre ganger kan det være venner som viser det fram på mobilen uten at man får mulighet til å velge det bort.

Bortimot alle ungdommene oppga at de hadde sett innhold de skulle ønske de ikke hadde sett:

– Det var veldig ekkelt, da. Og etterpå så angret man jo skikkelig på at man gadd å se på det. Ikke at man ville se det i utgangspunktet, da, men ... ja, det var ubehagelig.

Gutt i fokusgruppe

Enkelte fortalte at de hadde sett innhold fra nettsider som heter «Watch people die», og at det noen ganger brukes som underholdning:

– Noen ser på det fordi de synes det er gøy. Sånt synes jeg kan være ekkelt å se.

Jente i fokusgruppe

Flere var tydelige på at dette var en type innhold de burde vært beskyttet mot:

– Alt jeg har sett, burde jeg på en måte ikke sett, eller blitt vist.

Gutt i fokusgruppe

⁴ Nrk.no: «Slår alarm om brutal ungdomsvold: – Jentene er grenseløse». Publisert 14.08.2023: <https://www.nrk.no/sorlandet/slar-alarm-om-brutal-ungdomsvold - -jentene-er-grenselose-1.16503508>

Ungdommene fortalte at de ser mer voldsinnhold på Snapchat enn i andre sosiale medier. De mente at det lettere kan deles i lukkede grupper enn på TikTok, der slikt innhold raskere rapporteres og slettes.

Samtidig viser andre undersøkelser at TikTok er den plattformen der tenåringer ser aller mest voldelig innhold.⁵ En britisk studie fant at ungdom mener TikTok også bidrar til mer ungdomsvold gjennom hevnsituasjoner som oppstår når videoer legges ut, og at det nærmest går konkurranse i å legge ut stadig mer ekstremt innhold.⁶ Studien fant at barn som er mer sårbare for å oppleve fysisk vold, også eksponeres for mer vold på nett. Har man først sett en del slike videoer, vil algoritmene fortsette å fore barna med stadig mer av det samme.

En rapport fra Amnesty dokumenterer at TikToks algoritmer gjør at innhold om selvskading og selvmord dyttes lenger opp i feeden til sårbare barn og unge.⁷ TikTok beskrives som et risikabelt sted å være for unge som sliter med angst, depresjon og selvskading. Barn og unge som viser interesse for innhold om psykisk helse, får etter få timer feeden fylt opp av innhold om selvskading og selvmord.

Ungdommene vi møtte, mente at jo mer voldelig innhold man ser, jo mindre reagerer man følelsesmessig:

– I starten syntes jeg det var veldig grovt, men nå synes jeg ikke det er så spesielt lenger.

Gutt i fokusgruppe

– Hvis jeg hadde sett på sånne videoer mye, så hadde det på en måte blitt veldig normalt for meg.

Jente i fokusgruppe

De ga uttrykk for at dette er innhold de kan tenke på en kortere stund, en dag eller to, men at de så legger det bak seg og glemmer det.

Selvmordsvideo som «fun fact»

Selv om ungdommene mente at foreldrene kjente ganske godt til appene de brukte, og at de trodde foreldrene visste at de så en del voldelig innhold, ble ikke dette bildet like tydelig i møte med foreldrene. I foreldregruppen ble ikke voldsvideoer nevnt som noe de kjente til eller bekymret seg for. På konkret spørsmål var de fleste ukjent med om deres barn hadde sett voldelig innhold. En mor nevnte at datteren hadde sett en video av kattunger som ble

⁵ Independent.co.uk: «You can't get away from it»: Third of teens seeing real-life violence on TikTok. Publisert 16.11.2023; <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/tiktok-violence-teenagers-study-b2445457.html>

⁶ Youth Endowment Fund: Children, violence and vulnerability 2023. The second annual Youth Endowment Fund report into young people's experiences of violence. November 2023.

⁷ Amnesty International (2023): «Drevet inn i mørket: Hvordan TikTok oppmuntrer til selvskading og selvmordstanker» og «Jeg føler meg avslørt: Fanget i TikToks overvåkningsnett»; se: <https://amnesty.no/nye-amnesty-rapporter-tiktok-eksponerer-barn-og-unge-skadelig-innhold>

kjørt i en blender, og at hun hadde vært svært opprørt over dette. Basert på intervjuene er imidlertid inntrykket at voldelig innhold generelt er et tema foreldrene ikke hadde snakket så mye med barna sine om. Flere kjente likevel til at barna hadde sett video av drap og selvmord. Da barna var yngre, hadde foreldrene av og til fått vite om det fordi barna var blitt redde og trengte trøst. Nå ble slike opplevelser delt mer tilfeldig:

– Datteren min kjente til en video av noen som hoppet fra Postgirobygget. Hun fortalte om det som en «fun fact» da vi kjørte forbi Postgirobygget.

Forelder i fokusgruppe

Andre foreldre mente at det ikke er unormalt at folk i alle aldre kan være litt fascinert av det morbide, å bli tiltrukket av å se bilder og video av døde eller skadde mennesker. Samtidig fortalte enkelte av de voksne at de fortsatt hadde sterke minner av groteske bilder de hadde sett for mange år siden, og de mente det kunne være skadelig for hjernen å utsette seg for denne typen inntrykk.

Innsikt 2: «exposed»-kontoer bekymrer ungdom, foreldre bekymret for utestenging

Flere av ungdommene trakk fram såkalte «exposed»-kontoer blant det de anser som skadelig innhold. Her utsettes barn og unge for hets og ryktespredning, og det deles bilder, videoer og sladder om enkeltpersoner, noen ganger uten at vedkommende er klar over det. Innholdet som deles, er ofte innsendt av kontoens følgere.

De fleste ungdommene vi møtte, hadde sett slike kontoer.

– Det kan for eksempel være ei jente som sender nudes til en kjæreste, og så får noen tak i det og legger det ut. Personen får ikke se kontoen selv, de får bare høre om det fra andre.

Jente i fokusgruppe

Kontoene finnes på Snapchat, Instagram og TikTok, men er ifølge vårt utvalg mest utbredt på Snapchat. Kripos har sett en økning av slike kontoer, og rapporterer at materialet som nå deles, er grovere og mer alvorlig enn før.⁸ I tillegg til hets og ryktespredning er det i økende grad også snakk om voldsvideoer, pornografi og overgrepsmateriale. Ifølge politiet er det i all hovedsak barn og unge som følger exposed-kontoene, enkelte har følgere ned i 11-årsalderen.

Foreldrene opplever utestenging og stillhet som verst for barna

Flere av foreldrene var særlig bekymret for hvordan enkelte sosiale medier brukes til ekskludering, for eksempel grupper på Snapchat der mange får være med, mens noen få

⁸ Kripos: «Ungdom henges ut på nett: deling av ulovlig og bekymringsverdig materiale av barn og ungdom». Offentlig rapport, januar 2022: <https://www.politiet.no/globalassets/tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/fenomenrapport-exposed-kontoer.pdf>

stenges ute. Ekskluderingen digitalt flyter over i det fysiske, og de to kan forsterke hverandre.

Foreldrene mente utestenging og stillhet kan være vel så skadelig som stygge kommentarer. En mor beskrev hvordan datteren hadde blitt gjort usynlig for en gruppe på Snapchat, såkalt «shadow banning». Normalt kan man se på Snapchat om venner er sammen via Snapmap, men man kan også stenge enkelte ute slik at de ikke ser hva som postes eller hvem som er sammen. I stedet får man vite via omveier at man er blokkert fra å se hva som skjer.

– Da falt hennes verden sammen. Det tok lang tid å komme over. Jeg tror ikke hun er over det ennå.

Forelder i fokusgruppe

Enkelte foreldre var opptatt av å formidle at det også i deres ungdomstid kunne være tøft å stå på utsiden, og at endringene kanskje ikke er så store som man vil ha det til. Andre pekte på at sosiale medier gjør at andres fellesskap og egen utestengelse blir synlig på en helt annen måte. De mente at mens konflikter før internettets tidsalder kunne være begrenset til to-tre personer, bidrar gruppene i sosiale medier til at mange flere blir involvert, at «alle» får vite og at små ting kan vokse seg veldig stort.

Foreldrene mente at dette er en dynamikk som involverer jenter i en helt annen grad enn gutter. Gutter kan skvære opp når konflikter skjer, mens de beskrev at venninnegjenger nærmest får næring fra det «dramaet» som følger med å velge hverandre ut og inn av gjengen.

– Hvis Lisa⁹ har sagt noe stygt om noen, gjenfortelles det til hele gruppa. Så lager de en ny konstellasjon, der Lisa er ute en periode. Så forteller Lisa at Emma snakker dritt, og da er det Emma som er ute. Sånn holder de på å straffe hverandre, jenter som egentlig har vært bestevenner siden barnehagen. Det er nådeløst og ganske slitsomt.

Forelder i fokusgruppe

Etter den tradisjonelle forståelsen av skadelighet faller ikke dette eksempelet inn under skadelig innhold. Det er en del av ungdommenes sosiale praksis som tilfeldigvis foregår på nett. Bildeprogramloven omhandler på sin side ikke innhold på sosiale medier. Samtidig så vi at digital utestengelse var en effekt av sosial mediebruk som foreldrene i særlig stor grad opplevde at påvirket tenåringene negativt. At nettet oppleves som et fristed uten tilsyn og oversikt fra voksne, mente de bidrar til den stygge språkbruken og stadig eskalerende konflikter.

– De tror de kan gjøre akkurat hva de vil. Det er veldig mange foreldre som ikke er involvert i det hele tatt. Det er derfor de blir så tøffe i trynet. Det er ingen som følger med.

Forelder i fokusgruppe

⁹ Navn er endret

Innsikt 3: foreldrene mest bekymret for den fremmede overgriperen

Da vi spurte foreldrene hva som var deres hovedbekymring knyttet til skadelig innhold på nett, nevnte flere seksualiserte henvendelser fra fremmede voksne. De mente dette kunne skje både i gaming og via åpne kontoer i sosiale medier:

– Du vet ikke hvem som er der ute. Man kan kalle seg «Lars» og si at man går på naboskolen. Så kan han være en mann på 50 år.

Forelder i fokusgruppe

Minst to av ti barn og unge under 18 år opplever uønsket seksuell kontakt på nett i løpet av et år.¹⁰ Men verken i ungdomsgruppen eller blant foreldrene ble det nevnt at uønskede seksualiserte henvendelser like gjerne kan komme fra jevnaldrende og fra folk man kjenner. Både når det gjelder å få tilsendt private seksuelle bilder man ikke ønsker og forespørsler om å gjøre noe seksuelt på nett, viser en NOVA-undersøkelse at fordelingen var omtrent lik: én tredel av avsenderne var kjente jevnaldrende, én tredel var ukjente jevnaldrende og de resterende var enten voksne eller ukjent om det var voksne eller jevnaldrende.¹¹ Likevel ser det ut til å være en utbredt forestilling blant foreldre at avsenderne/utøverne i første rekke er godt voksne, fremmede menn.

Både ungdommene og foreldrene fortalte at risikoen for overgrep på nett var noe de hadde snakket mye om fra barna begynte å bruke nett og mobil. Inntrykket er at både voksne og tenåringer opplevde at de var litt «ferdig snakka» om temaet.

I samtalen med ungdommene var det likevel flere henvisninger til digitale krenkelser mellom jevnaldrende, blant annet når det var snakk om de nevnte exposed-kontoene. Rundt halvparten av ungdommene oppga at de kjente til jenter som hadde fått nakenbilder spredt, og de mente jenter er mer utsatt for press om å dele denne typen innhold enn det gutter er.¹²

Igjen påpekte de at det ikke nødvendigvis er innholdet i seg selv som oppleves som skadelig, men de berøres av krenkelsen som ligger i å få bilder eller film ufrivillig spredt:

– Det er jo ikke det at det er så farlig å se, men du får veldig vondt av personen på bildet. Ofte vil den personen bli sett på som en hore. Det er jo ikke en situasjon man vil være i.

Jente i fokusgruppe

Eksemplene understreker betydningen av en bred forståelse av skadelighet, slik det blant annet vises til i forskningsnettverket EU Kids Onlines definisjon av tre kategorier

¹⁰ Frøyland L. R., Solstad G. M., Andersen, P. L., Tveito S. B., Folstad S. H., Skilbrei M. L. (2021): «Seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. En kunnskapsoppsummering». NOVA-rapport 3/2021

¹¹ Frøyland L. R.: «Uønskede seksuelle opplevelser på digitale medier, kort oppsummert» nr. 2/2021, hentet fra: Bakken, A. og Osnes, S. M. (2021). Ung i Oslo 2021. Ungdomsskolen og videregående skole. NOVA-Rapport 9/2021. <https://hdl.handle.net/11250/2783761>

¹² Medietilsynets Barn og medier-undersøkelse fra 2022 fant at fire ganger så mange jenter som gutter har fått forespørsler om å sende eller dele nakenbilde av seg selv mot betaling i form av penger (21 prosent av jentene mot fem prosent av guttene).

nettrisikoen.¹³ Barn kan møte innholdsrisiko som er skadelig og skremmende innhold. Det er også risiko knyttet til faren for at barn kan komme i kontakt med farlige personer og miljøer. Barn og unge kan videre selv ha en atferd på nett som er skadelig for andre. I samtaler med både ungdom og foreldre hørte vi flere eksempler på at unge rammes av skadelig innhold, publisering og bruk generert av egen aldersgruppe.

Både unge og foreldre mente tidlig tilgang til porno kan være skadelig

I den innledende mentometerundersøkelsen svarte rundt halvparten av ungdommene at de regnet seksuelt innhold/porno man er for ung til å se, som skadelig innhold for barn og unge. Mens det er 18-års aldersgrense for å se porno i Norge, viser tall fra Medietilsynets undersøkelse Barn og medier 2022 at over halvparten av 13–18-åringene har sett porno på nett.¹⁴ 55 prosent av disse oppgir at de så porno for første gang før fylte 13 år.

Enkelte av ungdommene vi møtte viste til hva voksne hadde fortalt dem, blant annet i seksualitetsundervisning på skolen: at man kan bli avhengig og bruke mye av dagen på å se på porno. Både guttene og jentene ga uttrykk for at porno er for lett tilgjengelig.

– Det er bare et søk, og så kan du finne hva som helst.

Gutt i fokusgruppe

Også flere foreldre var bekymret for tilgangen til porno. De pekte på at barn og unge kan se mye seksuelt innhold på egen hånd uten noen rundt dem som kan forklare forskjellen mellom porno og sex i virkeligheten. Dette har ungdom selv satt ord på i Redd Barna-rapporten «Et skada bilde av hva sex er».¹⁵ Her forteller unge at det er lett å komme over porno som inneholder krenkelser og vold, og særlig jentene mente at dette bidrar til at røffe og aggressive former for sex blir normalisert i ungdomskulturen.

Én mor fortalte at da barnet hennes så vidt hadde begynt på barneskolen og fått sin første smarttelefon, hadde guttene i klassen nokså åpenlyst begynt å se på porno sammen. En annen pekte på at det å utsette å gi barn smarttelefon kan ha en ekskluderende effekt: hun kjente til gutter som ikke ble inkludert i det sosiale fellesskapet når de andre guttene i klassen møttes på skoledoen for å se på porno.

¹³ Elisabeth Staksrud og Kjartan Ólafsson (2018): «Tilgang, bruk, risiko og muligheter. Norske barn på Internett. Resultater fra EU Kids Online-undersøkelsen i Norge»

¹⁴ Medietilsynet: «Barn og medier 2022»

¹⁵ Berggrav, S. (2020): «Et skada bilde av hvordan sex er» – Ungdoms perspektiver på porno. Redd Barna-rapport

Foreldrene mente tilgangen til porno både kan føre til seksuelle erfaringer de ikke er modne for, men også til at kropp og seksualitet mister litt av magien:

– Det er jo på grunn av porno at du har 13-åringers som blower gutter på skolen, ikke sant?

Samtidig tror jeg det kan gå andre veien, at de blir litt metta, litt numne. Sønnen min på elleve er litt der at han har blitt lei av å se damer som kler seg utfordrende. Det skal jo være litt spennende å se. I stedet blir det litt sånn: «enda en pupp, enda en rumpe».

Forelder i fokusgruppe

Innsikt 4: foreldrene bekymret for algoritmer, reklame og kroppspress, ungdommene synes det mest er irriterende

Algoritmer og reklame på nett var et tema som opptok flere i foreldregruppen. De var opptatt av at barn og unge ikke presenteres for en «objektiv» virkelighet, men at de kan få en virkelighetsforståelse basert på hva slags nyheter og innhold algoritmene velger ut for dem. De omtalte dette som underliggende, diffuse mekanismer som ikke er like tydelige som grafisk vold og seksuelt innhold, men som manipulerer og former barn og unges meninger og tanker.

– Det bekymrer meg mest, egentlig. Det er ikke tilfeldig, det de får se. De blir så fokusert på visse ting, de ser bare en liten nisje. Jeg tror det vil endre hvordan både de ser på verden og seg selv.

Forelder i fokusgruppe

Andre var bekymret for det de anser som aggressiv markedsføring, særlig via TikTok. De fortalte om døtre som i barneskolealder hadde blitt opptatt av å kjøpe inn mengder av hudpleieprodukter, serumer og antirynkekremer ment for voksen hud.

– Alle disse TikTok-trendene, det tenker jeg er helt forkastelig. Jeg har ikke tall på hvor mange kremer datteren min har kommet hjem med fordi hun er blitt påvirket.

Forelder i fokusgruppe

Jentene i fokusgruppen fortalte at de fikk mye reklame for sminke, og én nevnte slankeprodukter. Men de mente reklame generelt var mer til irritasjon enn til skade. Flere av foreldrene hadde derimot inntrykk av at barna deres var påvirket fra tidlig alder av innhold som fremmer kropps- og utseendepress.

– Fra han var 10–11 år begynte sønnen min å bli veldig opptatt av utseende og kropp. Det var ikke trening for helsa sin skyld. (...) Youtuberne blir forbildet. Det er jo flere og flere gutter som får spiseforstyrrelser, selv om det går mer under radaren.

Forelder i fokusgruppe

– Hun sammenligner seg med alt hun får inn, hele tiden. Det er noen som ikke bryr seg så mye. Som er så sterke i seg selv, liksom. Men flertallet er jo veldig sensitive. Spesielt i en viss alder. Og da har du et sånt massivt press.

Forelder i fokusgruppe

Foreldrene pekte på at også før internett var man eksponert for kroppspress, men i et mye mindre miljø, blant folk man kjente og gikk i klasse med. De viste til at barn og unge ikke

lenger dusjer sammen på skolen, og dermed ikke får muligheten til å se mangfoldet av «vanlige» kropper. Nå har de millioner av mennesker på mobilen å sammenligne seg med, i tillegg til at filtre, belysning og positurer gjør at «folk ser så vakre ut, perfekte».

I andre undersøkelser har unge trukket fram at de bekymrer seg for kroppspress, påvirkning fra reklame og algorit mestyrt innhold.¹⁶ Ungdommene i vår fokusgruppe nevnte i mindre grad at de opplevde dette som skadelig. Enkelte kommenterte likevel at det er vanskelig å ikke la seg påvirke:

– Det er veldig mange som sammenligner seg med andre på sosiale medier. Det tror jeg egentlig de fleste gjør.

Jente i fokusgruppe

Kjønn og kroppsorientert markedsføring

I utredningen fra skadelighetsutvalget ble det pekt på at omfanget av reklame har økt de siste årene, særlig i sosiale medier.¹⁷ For eksempel viser Barn og medier 2020 at 71 prosent av 13–18-åringene opplever å få mye reklame i sosiale medier.¹⁸ Teknologien for å samle inn person- og forbrukerdata gjør det mulig å skreddersy reklame mot det enkelte individ, også barn og unge. En SIFO-undersøkelse fant at aller tydeligst er brukertilpasningen av markedsføring basert på kjønn.¹⁹ Mens en stor del av markedsføringen jentene ble utsatt for, var kroppsorientert og seksualisert, var mye av markedsføringen guttene fikk, knyttet til spill, teknologi og aktiviteter.

Innsikt 5: sårbar = alle som ikke har tykk hud?

I tidligere undersøkelser har ungdom snakket om at barn i sårbare livssituasjoner også er mer sårbare på nettet.²⁰ De har pekt på at barn og ungdom med diagnoser og funksjonsnedsettelse ofte ikke greier å håndtere nettrisikoen godt, og at det gjør dem til sårbare nettbrukere. Vanskelige hjemmeforhold ble også trukket fram som en viktig forklaring på at noen barn er særlig kontaktsøkende og sårbare på nettet.

Da vi spurte ungdommene i vår fokusgruppe hvordan de definerer sårbarhet på nett, og om noen er mer sårbare enn andre, la de vekt på det å være følsom for inntrykk, påvirkning eller for andres kommentarer.

¹⁶ Berggrav, S. (2023): «Foreldre uten filter. Ungdoms perspektiver på foreldredeling på nett». Redd Barna-rapport, Rosenberg, Steinnes & Storm-Mathisen (2018): «Markedsføring og personvern i sosiale medier – en flermetodisk undersøkelse med barn som medforskere».

Forbruksforskningsinstituttet SIFO, OsloMet

¹⁷ NOU 2021: 3 «Barneliv foran, bak og i skjermen. Utvalg for beskyttelse av barn og unge mot skadelig medieinnhold – med særlig vekt på pornografisk og seksualisert innhold»

¹⁸ Medietilsynet: «Barn og medier 2020»

¹⁹ Rosenberg, «Markedsføring og personvern i sosiale medier – en flermetodisk undersøkelse med barn som medforskere». SIFO-rapport 2018

²⁰ Redd Barna (2020): «Vi ser bare toppen av isfjellet»

De som tar det mye personlig. Det er noen som blir mer påvirket enn andre. Hvis man blir kalt for noe, så tar man det veldig seriøst.

Gutt i fokusgruppe

Som eksempel på sårbarhet nevner de å bli mobbet eller ekskludert på nett, at andre ler av deg eller legger ut ting du ikke vil ha på nett. En slik forståelse ser sårbarhet som noe de fleste kan oppleve, og at det handler mer om kontekster og relasjoner enn om sosiale faktorer som levekår og foreldreressurser. I tillegg vitner det om at de ser sårbarhet som en motsats til å være følelsesmessig robust.

I en tidligere undersøkelse fra Medietilsynet om hatprat på nett, «Man må ha tykk hud eller unngå å være på nettet», snakket flere ungdommer om at det beste man kan gjøre, er å ikke ta seg nær av ubehagelige opplevelser på nett.²¹ Ungdommene hadde liten tro på at det er mulig å endre på nettets dynamikk. Å rapportere innhold eller innføre strengere reguleringer tror de har liten betydning – da er det bedre å lære seg å håndtere det.

Liknende holdninger kom til uttrykk blant ungdommene i vår fokusgruppe. Å herdes av det man opplever på nett er kanskje vel så effektivt som å skjermes:

– Jeg skjønner at mange blir skadet av det de ser. Men jeg tror at samtidig så har folk kanskje litt godt av det, å møte vanskelige ting. For det er jo ikke så farlig, egentlig. Du kommer deg jo videre.

Jente i fokusgruppe

På den annen side viste ungdommene til eksempler på at regulering kan være nyttig og bra. De hadde blant annet lagt merke til at mange exposed-kontoer er slettet av politiet, og de mente det var bra at politiet aktivt går inn for å begrense denne typen ulovlig netthets.

I foreldregruppen mente enkelte at sårbarhet på nett kan være knyttet til sosioøkonomiske faktorer, foreldres tilstedeværelse og utenforskap hos voksne som forplanter seg til barna. De pekte på at det å vokse opp i fattigdom og ikke ha råd til ting som venner har, kan gjøre at man lettere fristes av å selge nakenbilder på OnlyFans²² eller andre muligheter til «lettjente» penger.²³ De mente i likhet med ungdommene at personlighet, sosiale evner og individuelle faktorer kan være vel så avgjørende for at enkelte er særlig sårbare eller utsatte for skadelige opplevelser på nett.

En mor fortalte åpent om at datteren hadde gått gjennom en svært tøff tid etter flere opplevelser med sosial og digital utestengelse.

²¹ Medietilsynet: «Man må ha tykk hud eller unngå å være på nettet» – en undersøkelse om unges erfaringer med hatefulle ytringer. Rapport, februar 2022

²² OnlyFans er en abonnementsstjeneste hvor man kan legge ut innhold selv, og tjene penger på at andre brukere kjøper det.

²³ Politiet har de siste årene registrert en økning i antall barn og unge som selger seksualiserte bilder og filmer av seg selv på nettet, både via Snapchat og plattformer som OnlyFans: Kripos: «Barn som selger egenprodusert overgrepsmateriale. En beskrivelse av fenomenet og omfanget». Rapport, 2021

– Jeg tror ikke hun poster mye på nett, for hun er livredd for å skrive feil, bli oppfattet feil. Hun tør ikke å gjøre noe, hun tør ikke å eksistere. Hun er redd for å få venner, for hun er redd for å bli sviktet, redd for å ikke passe inn. Hun finner ikke sin plass i verden lenger. Og det tror jeg henger sammen med de kravene som sosiale medier stiller til ungdommen.

Forelder i fokusgruppe

Lignende bekymringer og følelsen av ufrihet på nett kommer til uttrykk i andre undersøkelser. En undersøkelse Opinion gjennomførte på vegne av Stortinget, fant at mange unge har sluttet å dele meningene sine, eller sier noe annet enn de egentlig mener, fordi de er redde for hvilke kommentarer og reaksjoner de kan bli møtt med.²⁴

44 prosent av ungdommene hadde opplevd å få negative reaksjoner eller kommentarer når de delte meningene sine. Over halvparten av de som hadde fått negative reaksjoner, hadde opplevd å bli latterliggjort, og rundt halvparten hadde opplevd personkritikk. Jenter lar seg påvirke mer av negative reaksjoner og kommentarer enn det gutter gjør.

Fagfolk snakker om en spesiell sårbarhet knyttet til det å være ung, å være i en fase i livet hvor man prøver å finne seg selv og ikke har nok livserfaring til å håndtere negative reaksjoner i den skalaen man kan oppleve på nett.²⁵ Å si noe som kan bli tatt opp, publisert og tatt ut av kontekst gir en høy risiko for å bli misforstått, hetset og i verste fall kansellert. Den sosiale sanksjoneringen fra jevnaldrende blir rammende og effektiv på en helt annen måte når alle kan se det og innholdet er tilgjengelig til enhver tid.

Foreldre mener barna er prøvekaniner

Foreldrene mente den sårbarheten som kommer av at man faller utenfor, eller er mer nærtakende for ubehagelige opplevelser på nett, må motvirkes med å forsøke å gjøre barna tryggere og mer robuste, slik at de bedre klarer å beskytte seg selv. Samtidig ga de uttrykk for mye frustrasjon over å være foreldre i en tid hvor digitale medier har fått en så gjennomgripende plass i barn og unges liv med så begrensede muligheter til å regulere og begrense bruken:

– Det er jo et evig eksperiment. Vi vet ikke hvordan dette påvirker dem om ti år.

Forelder i fokusgruppe

²⁴ Opinion: Ytringsfrihet. Publisert i mars 2021;

https://www.stortinget.no/contentassets/fca84f054039497ba1f85f6fa4e6cb30/opinion.-undersokelse.-ytringskultur_.pdf

²⁵ Journalen.oslomet.no: Unge tør ikke å ytre seg. Publisert 16.05.2023;

<https://journalen.oslomet.no/2023/05/unge-gutter-tor-ikke-ytre-seg>

Underveis i samtalen trakk enkelte foreldre fram at mennesker er forskjellige, at digital kontakt og sosiale medier ikke passer for alle, og at det bør snakkes mer om at det er lov og mulig å velge det bort. En av ungdommene kom med et lignende hjertesukk:

– Jeg tenker at det egentlig hadde vært deilig å ikke ha mobil i det hele tatt. Du har det jo mest fordi alle andre har det.

Jente i fokusgruppe

Innsikt 6: Ungdom mener de håndterer skadelig innhold greit på egen hånd

Hovedinntrykket fra fokusgruppen med 13–15-åringene var at ungdommene mente de hadde en relativt god og åpen dialog med foreldrene om nettbruken. Ungdommene fortalte at foreldrene stort sett kjente godt til hvilke apper og sosiale medier barna brukte mest. De hadde både åpne og lukkede profiler, som innebærer at de i noen tilfeller hadde kontoer der bare en utvalgt gruppe venner og kjente fikk se hva de la ut. Selv om enkelte hadde kontoer på Twitter eller i andre sosiale medier foreldrene ikke kjente til, syntes de det var helt greit om foreldrene fulgte dem på de åpne kontoene.

Ungdommene mente foreldrene hadde forståelse for at nett og mobil er viktig for dem, «fordi de bruker det hele tiden selv». De mente at det er klare generasjonsforskjeller, og at foreldrene er mer «på nett» med de unge enn de er med sine egne foreldre:

– For eksempel min bestefar, han forstår det jo ikke i det hele tatt. Men mamma, hun er jo nesten like avhengig selv.

Jente i fokusgruppe

At det er store variasjoner i hvor involvert foreldre er i barnas digitale liv, kommer fram i en fersk Ungdata pluss-undersøkelse. Her svarer 33 prosent av barn mellom 10 og 13 år at foreldrene vet lite eller ingenting om hva de holder på med på skjerm.²⁶ Foreldrene får vite mindre om skjermbruk jo eldre barna blir: På 7. trinn svarer 41 prosent at foreldrene vet lite eller ingenting om skjermbruken deres.

Barna skjønner at foreldrene bekymrer seg

I møte med barn og unge får vi ofte høre at voksne ikke forstår nok om alt det positive, morsomme og sosiale som skjer på nett og mobil, og at foreldre kan være altfor fokusert på det som er negativt og farlig. Men da vi spurte ungdommene om de opplever at foreldre bekymrer seg unødvendig mye for hva barn ser og opplever via skjerm, svarte de fleste nei. Tenåringene ga tvert imot uttrykk for at de skjønner at foreldre kan bekymre seg, og at barn ser mye innhold de ikke burde vært eksponert for. De trodde ikke forskjellen var så stor

²⁶ Ungdata pluss (pågående). En longitudinell studie av gutter og jenter i Vestfold og Telemark. Ungdata pluss er et samarbeid mellom Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet – storbyuniversitetet, Universitetet i Sørøst-Norge, Kompetansesenter Rus – Region Sør (KORUS Sør), og Vestfold og Telemark fylkeskommune.

mellom det de selv oppfatter som skadelig innhold på nett, og det foreldrene mener er bekymringsfullt og skadelig.

Samtidig viste de til at unge har vokst opp med mye voldsomt og ubehagelig innhold på nett, og mer vant til det – mens foreldre noen ganger kan over reagere i møte med de samme inntrykkene:

– Vi er jo mer vant til å se de bildene. Ting jeg kanskje ikke synes er så stort, kan de gjøre veldig stort. Det kan være ting jeg ikke synes er så spesielt, mens de synes det er helt krise at det spres.

Jente i fokusgruppe

Snakker ikke med voksne

I mentometerundersøkelsen spurte vi om ungdommene noen gang hadde sett noe de angret på, og hva de gjorde etterpå. Fire svarte «ingenting», fem hadde fortalt det til en venn, og én hadde rapportert det. Ingen hadde fortalt det til en voksen. I samtalen etterpå så de fleste ut til å være enige om at de ikke har behov for å dele alle ubehagelige inntrykk eller opplevelser på nett med foreldrene.

– Det er ikke så viktig at de vet om alt jeg ser, hvis ikke det går inn på meg.

Jente i fokusgruppe

Dette gjenspeiles i både forskningsprosjekter og politiets egne undersøkelser, som viser at unge i for liten grad snakker med voksne rundt seg om ubehagelige erfaringer eller møter med kriminell atferd på nett.²⁷ Ungdommene som ble intervjuet i forbindelse med ySKILLS-prosjektet, har fortalt om alvorlige hendelser og skadelig nettkontakt, samtidig som få hadde delt sine opplevelser med voksne (foreldre, lærere, terapeuter) eller venner. Prosjektet har funnet en tendens til aktiv og bevisst hemmeligholdelse av slike opplevelser.

Ungdommene sier de ikke tar seg nær av stygge kommentarer

Både gutter og jenter i fokusgruppen fortalte at de hadde opplevd å få stygge kommentarer i sosiale medier, men at det er så vanlig at de ikke tar seg nær av det:

– Hvis noen kaller meg noe stygt på nett, føler jeg ikke at det er så big deal. Det er bare sånn man sier hele tiden.

Gutt i fokusgruppe

Særlig kommentarer fra ukjente, for eksempel hvis man begynner å diskutere i kommentarfelt under en TikTok-video, mente de var lett å ikke bry seg om. Man forteller det

²⁷ Livingstone, S., Stoilova, M., Stănicke, L., Jessen, R.S., Graham, R., Staksrud, E. & Jensen, T.K. (2022), «Young people experiencing internet-related mental health difficulties: The benefits and risks of digital skills. An empirical study». KU LEuen, ySKILLS; Kripos' prosjekt «Hvorfor varsler ikke Ask politiet?»

kanskje til venner, men ikke fordi man blir lei seg. Slike kommentarer oppleves som langt mindre ille enn hvis det skjer ansikt til ansikt eller kommer fra noen man kjenner.

Også foreldrene mente at barna hadde vent seg til en svært stygg språkbruk. De pekte på at mens de selv knapt turte å banne hjemme, har deres egne barn vokst opp med en normalisering av grov sjargong og hets i et grenseland mellom tull og alvor. Flere av foreldrene fortalte at de har forsøkt å sette foten ned, for eksempel når de overhører barnas språkbruk i gaming.

Foreldrene ga uttrykk for både resignasjon og bekymring for at barna kan preges mer av stygge kommentarer enn de gir uttrykk for eller er klar over selv.

– Datteren min forteller at det er vanlig å få kommentarer om å gå og drepe seg selv. Det er jo helt sinnssykt. Grenseløst.

Forelder i fokusgruppe

At unge er langt mer utsatt enn eldre for hets og trakassering på nett, kommer fram i en undersøkelse for Medietilsynet fra 2022.²⁸ Her svarte 25 prosent i alderen 16–20 år at de har opplevd en eller annen form for hatkommentar på internett rettet mot seg i løpet av de siste tolv månedene.²⁹ Fire prosent av befolkningen generelt svarte det samme. De fleste kommentarene kommer fra personer de ikke kjenner fra før.

Undersøkelsen fant at unge generelt vurderer seg som kompetente til å håndtere hets og trakassering på nett. Tre firedeler av de unge som hadde vært utsatt for slike kommentarer, oppga at de «i liten grad» eller «ikke i det hele tatt» har blitt negativt påvirket. Samtidig svarte en tredel av 16–20-åringene som hadde mottatt hatkommentarer, at de fikk dårligere selvtillit/selvbilde som følge av kommentarene. Over dobbelt så mange unge kvinner som unge menn svarte at de ble negativt påvirket.

Når trenger de unge hjelp?

Spørsmålet er akkurat hvor terskelen er for hva slags innhold og opplevelser på nett barn og unge greit kan håndtere på egen hånd eller gjennom å snakke med venner, og når det er viktig og nødvendig at de forteller om det til en voksen. Ungdommene mente selv at hvis det er snakk om trusler eller at noen er i fare, vil de fortelle det til en voksen. Selv om ungdommene var klar over muligheten for å ta det opp med en lærer eller helsesykepleier, fremsto ikke disse som relevante hjelpere. De fleste ville valgt å snakke med en forelder. Og kanskje helst den forelderen som lager «minst mulig styr»:

²⁸ Medietilsynet: «Man må ha tykk hud eller unngå å være på nettet» – en undersøkelse om unges erfaringer med hatefulle ytringer. Rapport, februar 2022

²⁹ Ser man kun på de egenskapene som omfattes av straffeloven – hatefulle kommentarer rettet mot hudfarge, etnisitet, religion, seksuell legning og nedsatt funksjonsevne – hadde tolv prosent av de unge og i overkant av to prosent av befolkningen generelt vært utsatt for hatefulle kommentarer rettet mot disse egenskapene.

– Jeg ville ikke gått til moren min, men til faren min, fordi han tar det litt mer rolig og er lett å snakke med.

Jente i fokusgruppe

Da vi spurte ungdommene i mentometerundersøkelsen «Hva er det verste foreldrene dine kan gjøre om du forteller om noe som har skjedd på nett?» svarte de gjennomgående: «overreagere», «følge mer med på hva jeg gjør på nett», «snakke med andre voksne», og «si det til den det gjelder, så de blir sure på meg».

Å bli fratatt mobil eller tilgang til apper og internett er blitt nevnt i andre studier som en viktig årsak til at unge ikke forteller til voksne når de har opplevd noe alvorlig på nett.³⁰ Slike sanksjoner ble ikke nevnt av ungdommene vi snakket med – det virket ikke som de anså at dette var noe foreldrene ville gjøre. Derimot fryktet de strengere kontroll og regulering, og ikke minst at foreldrene ville rapportere om hendelsen til andre, som igjen kunne føre til sanksjoner fra jevnaldrende.

Flere av foreldrene gjettet på de samme svarene. Enkelte fortalte at de nettopp hadde stått i slike dilemmaer knyttet til om det å gripe inn ville gjøre situasjonen bedre eller verre:

– Jeg fikk beskjed om at det verste som kunne skje henne, var at mora hennes var en snitch. At hun da hadde angitt sine venner. Så det fikk jeg ikke lov til. Men jeg gjorde det likevel.

Forelder i fokusgruppe

En mor som beskrev at hun hadde tatt en aktiv rolle og oppsøkt venner sønnen hadde vært i konflikt med, fortalte at sønnen i etterkant hadde gitt uttrykk for at han var glad for at hun hadde steppet inn.

– Nå har han skjont at det er en styrke. At det er ingen som koddet med ham. De har skjont at jeg er en av de mødrene som møter dem på døra. Jeg driter i om de tror jeg er gæren.

Forelder i fokusgruppe

Balansen mellom privatliv, grenser og beskyttelse

Foreldrene mente at jo eldre barna blir, jo vanskeligere er det å gripe inn og forsøke å hjelpe dem sosialt. I barneskolen kan man organisere vennegrupper og sørge for at alle blir invitert i bursdag. I ungdomsskolen vet man knapt hvem de andre foreldrene er.

– Vi er veldig avhengig av selvrapportering. Jeg tror ingen av oss har barn som forteller alt, enten vi presser dem til de blir blå i trynet eller vi ikke bryr oss i det hele tatt. Jeg tror det er 99 prosent som går under radaren på oss foreldre.

Forelder i fokusgruppe

³⁰ Livingstone, S., Stoilova, M., Stănicke, L., Jessen, R.S., Graham, R., Staksrud, E. & Jensen, T.K. (2022). «Young people experiencing internet-related mental health difficulties: The benefits and risks of digital skills». An empirical study. KU LEuen, ySKILLS

En mor med annen landbakgrunn ga uttrykk for at hun opplever den norske foreldrestilen som for fri og ettergivende.

– Jeg er veldig klar på at «Jeg har ansvar for deres sikkerhet. Jeg elsker dere, og jeg vil ikke at noe skal skje med dere. Det er ikke for å overvåke og styre. Men for at jeg skal gi dere frihet, må jeg vite hva som foregår. Det er min jobb som mamma.» Norsk oppdragelse handler mye om å gi dem muligheten til å være individer og ta egne valg. Men noen ganger føles det som at barna blir overlatt til seg selv.

Forelder i fokusgruppe

Forelder i fokusgruppe

Andre foreldre svarte at det er forskjell på å ha privatliv og å ikke ha grenser. De mente man må gi friere tøyler og blande seg mindre inn i hva en 15-åring enn en 8-åring gjør på nett. Hvis ikke ungdommene opplever at de har et privat rom, er det vanskeligere å oppnå tillit og god dialog, mente foreldrene.

– Jeg opplever at hun kommer til meg når det er noe alvorlig. Ting hun ikke hadde behøvd å si. Hun kom til meg og spurte: «Kan man bli gravid når man ikke har eggøsning?» Det viste seg at en venninne hadde blitt gravid, og jeg hjalp til med å kjøpe angrepille. Jeg er sikker på at hun ikke hadde fortalt det hvis jeg hadde vært veldig «på» henne. Man må jo stole på at de kommer til deg.

Forelder i fokusgruppe

Selv om foreldrene la vekt på betydningen av tillit og god dialog, brukte bortimot alle forskjellige overvåkningsløsninger for å ha oversikt over hvor barna fysisk befinner seg. Å følge med på hvor barna er gjennom Snapmap eller andre GPS-funksjoner mente alle foreldrene var i orden, så lenge man var åpen om det. Tidligere undersøkelser har funnet at barn i stor grad aksepterer denne formen for overvåking, mens fagfolk stiller spørsmål ved hva slags inngrep dette er i barns liv.³¹

Både unge og foreldre ønsker bedre håndheving av aldersgrenser

I fokusgruppen med ungdom kom det fram at flere hadde fått tilgang til sosiale medier som Snapchat, TikTok og Instagram i 9–10-årsalderen. Selv om det er 13-årsgrense for bruk av sosiale medier, en grense som er satt for å beskytte barns personvernopplysninger, er denne grensen lett å omgå. Nesten halvparten av norske 9-åringer bruker sosiale medier og 56 prosent av 10-åringene. Fra og med 12-årsalder er minst ni av ti på sosiale medier.³²

Den siste tiden har strengere aldersgrenser og aldersverifisering som tiltak for å beskytte barn og unge mot skadelig innhold på nett, vært debattert i ulike fora. Bruk av innlogging og elektronisk ID (eID) diskuteres både i EU-sammenheng og i Norge.

Både ungdommene og foreldrene støttet tiltak som sørger for at aldersgrenser følges opp i praksis. Foreldrene hadde erfart at ulike filterløsninger og foreldrekontroller kan være

³¹ Medietilsynet (2023): «Digitale dilemmaer – en undersøkelse om barns debut på mobil og sosiale medier». Rapport

³² Medietilsynet: «Barn og medier 2022»

vanskelig å finne ut av for å regulere skjermbruken effektivt. En strengere kontroll med aldersgrenser som håndheves av plattformene og dermed ikke blir opp til hver enkelt familie, så de som utelukkende positivt.

Også ungdommene mente at dette kan være en god løsning for å beskytte barn og unge mot innhold de ikke er modne for:

– Jeg synes det er greit om det ble strengere, særlig på pornonettsider. Sånn at barn slipper å se sånt innhold.

Gutt i fokusgruppe

Enkelte av dem som hadde fått tilgang til sosiale medier tidlig, mente at foreldrene kunne ha vært strengere:

– Jeg synes kanskje at jeg burde fått sosiale medier senere. Fordi det er veldig mye innhold man ikke burde se når man er så ung.

Jente i fokusgruppe

Hva er det verste og det beste foreldre kan gjøre?

I begge gruppene viste vi fram et eksempel-case fra en diskusjonsgruppe på Facebook, der en mor til en 15-åring forteller at hun har slettet sønnens Snapchat-konto fordi hun er rystet over hvordan ungdommene snakker og behandler hverandre. Hun anbefaler andre foreldre å gjøre det samme og omtaler plattformen som «en arena for vold, mobbing, rus, alkohol, ydmykelse, sladder og mer eller mindre bare elendighet».

Ungdommene var ikke uenige i morens beskrivelse. Selv om Snapchat er den appen de fleste følte seg mest knyttet til og avhengig av, er det også den de er mest frustrert over. De opplever at det er vanskelig å koble seg av, og de eksponeres for mye de ikke liker. En av deltakerne hadde valgt å ikke bruke Snapchat nettopp av disse grunnene. Flesteparten av de spurte barna mente at dersom barnet var godt under aldersgrensen for å bruke sosiale medier, ville det vært greit om foreldrene slettet appen. Men som 15-åring mente de at man må få velge selv hvilke sosiale medier man bruker, og at sletting ville føre til mer utenforskap. I tillegg ville det føre til dårligere kommunikasjon og tillit mellom tenåringer og foreldre:

– Jeg tror at hvis en forelder begynner å styre såpass mye over barnets liv, så blir du bare mer distansert fra barnet ditt. Og barna kommer jo til å gjøre de samme tingene, bare at du ikke får det med deg. Og det er enda verre.

Jente i fokusgruppe

Foreldrene trodde det å slette apper kom høyt på lista over «det verste foreldre kan gjøre» hvis barn og unge opplever noe ubehagelig på nett. Samtidig var enkelte åpne for å bruke dette virkemiddelet i enkelte situasjoner:

– Hvis du ser på Snapchat at barnet ditt blir trakassert og mobba av noen, da tror jeg at jeg hadde sletta den Snapchat-en ganske kjapt.

Forelder i fokusgruppe

Andre var klare på at dette ikke er noen god løsning. Å miste tilgang til arenaer der det sosiale skjer, fører til at de også mister store deler av støtteapparatet sitt:

– Sosiale medier er et sted hvor barna våre får masse dritt. Men det er også et sted hvor de får veldig mye, både vennskap og kjærlighet. Å slette apper er en angstreaksjon som hadde føltes digg for meg, men som hadde vært en helt forferdelig straff for datteren min.

Forelder i fokusgruppe

Spørsmålet «Hva er det beste foreldrene dine kan gjøre om du forteller om noe som har skjedd på nett?» ga bortimot like svar i begge gruppene. Ungdommene svarte gjennomgående: « snakke åpent om det», «ikke bli sur», «spørre hva jeg synes», «gi støtte og være medfølelse», eller «gjøre ingenting».

Foreldrene gjettet på omtrent de samme svarene. Dette tyder på en foreldregruppe som kjenner ungdommene sine ganske godt og har en god forståelse for hva slags respons ungdommene ønsker seg når de står i vanskelige situasjoner på nett. Derfor er det tankevekkende at ungdommene som regel ikke velger å snakke med foreldrene når de har ubehagelige opplevelser på nett.

Oppsummering

Hensikten med denne rapporten har vært å finne ut hvordan unge selv definerer skadelig innhold på nett, hva de opplever som mest skadelig, og hva de ønsker å skjermes mot. Vi har også ønsket å belyse hva slags skadelig innhold foreldre mener barna eksponeres for, og i hvilken grad det er riktig å snakke om en digital kommunikasjonskløft mellom voksne og barn. Er det slik at unge og voksne er fullstendig frakoblet hverandres digitale liv? Opplever ungdom at foreldrene ikke forstår hvilke utfordringer de står i på nett, og tenker de veldig forskjellig om hva som er skadelig innhold?

Hovedinntrykket fra samtalene er at det på noen områder var ganske godt samsvar mellom ungdommenes problembeskrivelser og de voksnes forståelse. Selv om ulike foreldrestiler var representert i gruppen, var det et høyt refleksjonsnivå knyttet til å finne en balanse mellom privatliv og beskyttelse. Foreldrene så ut til å ha en god bevissthet om og respekt for bruken av sosiale medier og betydningen det har i unges liv.

Samtidig så vi flere forskjeller mellom hva ungdom og foreldre var opptatt av:

Foreldre virket ukjent med voldsvideoer og exposed-kontoer

Ungdommene fortalte at de er eksponert for mye voldelig innhold, og trakk særlig fram videoer der ungdom utsettes for til dels grov vold fra jevnaldrende. At ulike typer voldelig innhold deles i vennegrupper på Snapchat, gjør at det er vanskelig å beskytte seg mot det, dersom man ikke vil gå ut av gruppa. Foreldrene virket ikke å være fullt klar over at mye voldelig innhold blir delt uten at ungdommene har mulighet til å skjerme seg mot det, og at det derfor ikke trenger å handle om verken interesse for – eller ønske om – å se det.

Både foreldre og ungdom trakk fram nettmobbing og hets som eksempler på skadelig innhold. Ungdommene fortalte om såkalte exposed-kontoer, lukkede kontoer der barn og unge utsettes for hets og ryktespredning, noen ganger uten at vedkommende er klar over det. Kripos har sett en økning av slike kontoer, og rapporterer at det i større grad også deles voldsvideoer, pornografi og overgrepsmateriale.³³ Ingen av foreldrene nevnte at de kjente til dette fenomenet.

Exposed-kontoer er et eksempel på at ungdom utgjør en trussel mot hverandre både i kraft av å begå lovbrudd og krenkelser, og som produsenter av skadelig medieinnhold. Sosiale medier gir dem en plattform med helt andre muligheter for spredning, og å ramme en uskyldig tredjepart, enn tidligere generasjoner har hatt tilgjengelig.

³³ Kripos: «Ungdom henges ut på nett: Deling av ulovlig og bekymringsverdig materiale av barn og ungdom». Offentlig rapport, januar/ 2022; <https://www.politiet.no/globalassets/tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/fenomenrapport-exposed-kontoer.pdf>

Nummenhet for vold og ekstreme inntrykk?

Et gjennomgående trekk ved bortimot alle temaene vi snakket om var at ungdommene ga uttrykk for en slags følelsesmessig nummenhet i møte med sterke og til dels ekstreme inntrykk. Enten det gjaldt voldsvideoer, stygge kommentarer fra fremmede eller seksualiserte henvendelser, ser det ut til at denne typen innhold i stor grad normaliseres og nærmest blir en tilvennings sak. Ungdommene så ut til å mene at evnen til å la ting prelle av gjør dem motstandsdyktige mot mange former for skadelig innhold, stygg språkbruk og ubehagelige opplevelser på nett. Sårbarhet ble knyttet til det å ta seg mer nær av slikt innhold, at man «tar ting mer seriøst».

Mens ungdommene hevdet at stygge kommentarer fra ukjente påvirker dem i liten grad, var de voksne i langt større grad bekymret for dette.

Ulikt syn på seksualiserte henvendelser

Flere av ungdommene satte ord på at de mener porno og seksualisert innhold er for lett tilgjengelig og ikke burde være tilgjengelig for barn. Det var i første rekke gutter som snakket om dette. De viste til at man kan se for mye, bli avhengig og se ting man ikke er moden for.

Foreldrene trodde ungdommene var særlig bekymret for seksualiserte henvendelser fra godt voksne personer. Forestillingen om at overgrep på nett hovedsakelig begås av fremmede som er betydelig eldre enn barn og unge, stemmer ikke helt med virkeligheten. En slik forestilling kan miste av syne at en betydelig andel saker som involverer seksuell manipulering, krenkelser og trusler på nett skjer mellom jevnaldrende og bekjente.

Ungdommene nevnte ikke selv at de opplever seksualiserte henvendelser som en trussel. De mente at de fleste unge har mottatt dette i ulike former, men at de stort sett håndterer det greit.

Ungdom og foreldre tenker ulikt om algoritmer og kommersielt press

Foreldregruppen var særlig opptatt av hvordan algoritmene former barns syn på verden, og at dette er en av de mest skadelige formene for påvirkning. De voksne beskrev nettmobbing som skadelig på individnivå, i motsetning til falske nyheter og påvirkning av holdninger, som de mente var skadelig på makronivå.

I ungdomsgruppen ble ikke algoritmestyrte innhold og markedsføring nevnt som skadelig, selv om ungdommene syntes mye reklame kunne være irriterende. Foreldrene mente derimot at barna var blitt sterkt påvirket av aggressiv markedsføring på sosiale medier. De mente at dette ga seg utslag i at barna var blitt veldig opptatt av trening, hadde handlet mange hudpleieprodukter eller at de var generelt misfornøyde med kropp og utseende. Dette er en type funn som kan være vanskelig å få fram hvis man bare intervjuer barn og ikke foreldre. Barn opplever ikke i sanntid at de blir påvirket, og tenker derfor ikke nødvendigvis på eksponeringen som problematisk.

Virkelighetskløft mellom unge og voksne

Tidligere studier har omtalt en digital kommunikasjonskløft mellom barn og voksne, som handler om at unge i for liten grad snakker med voksne rundt seg om ubehagelige erfaringer på nett, og at unge mener voksne ikke forstår eller kan hjelpe i slike situasjoner.³⁴ Svarene i denne undersøkelsen peker mer i retning av en virkelighetskløft eller opplevelseskløft, der det barna opplever som krevende, ikke nødvendigvis er det foreldrene bekymrer seg mest for.

Det kom særlig fram i samtalen om aggressiv markedsføring og digital utestengelse. Ungdommene hadde som nevnt et helt ulikt bilde enn foreldrene av hvordan det kommersielle presset virker og preger dem negativt.

Ungdommene satte også i liten grad ord på at digital utestenging og stillhet kan være vel så ille som nettmobbing og hets. I foreldregruppen fikk vi derimot høre flere eksempler på at ungdommene hadde opplevd, og til dels var sterkt preget av, slike opplevelser.

³⁴ Livingstone, S., Stoilova, M., Stănicke, L., Jessen, R.S., Graham, R., Staksrud, E. & Jensen, T.K. (2022). «Young people experiencing internet-related mental health difficulties: The benefits and risks of digital skills. An empirical study». KU LEuen, ySKILLS

ISBN: 978-82-8428-046-2

 Nygata 4, 1607 Fredrikstad

 69 30 12 00

 post@medietilsynet.no

 Medietilsynet